

Bregnballe, A. (2025). Norges globale uansvarlighet. I H. Nordby & B. Øvrelid (Red.), *Makt i velferdstekster* (s. 141–168). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa670905>

5

Norges globale uansvarlighet

Anne Bregnballe

Sammendrag: I kapitlet analyseres to norske regjeringers planer for arbeidet med FNs bærekraftsmål fra 2021 og 2023. Problemstillingen er hvordan planene behandler Norges globale ansvar med hensyn til de områder som Norge kritiseres for: det høye forbruket som i stor grad er basert på import, spill-over-effekter som viser til hvordan Norge påvirker andre lands muligheter for å oppnå bærekraft, samt den fortsatte oljeproduksjonen. Analysene er inspirert av konstruktivistisk tenkning og nyinstitusjonalisme, og viser hvordan makten arbeider i tekstene for å unngå problematisering av disse temaene. Verktøy som benyttes, er dobbelttale, redigering av ideene og utdefinering av dilemmaer, problemer og alternativer, ikke minst stemmene fra og interessene til det globale Sør. Dermed beskyttes sentrale verdier og interesser som økonomisk vekst, økt forbruk og global konkurransekonomi, som velferdsstatens institusjoner og legitimitet er bygget opp omkring. Jeg argumenterer for at dette både er et moralsk problem og en trussel mot norske borgeres velferd og overlevelse. Kapitlet avsluttes med drøftinger av om planene er uttrykk for avpolitisering, et organisert hykleri, SDG-vasking og nykolonialisme.

Nøkkelord: FNs bærekraftsmål, organisert hykleri, spillover-effekter, SDG-vasking, nykolonialisme

Abstract: The chapter analyzes two Norwegian governments' plans for work with the UN's sustainability goals from 2021 and 2023. The issue is how they treat Norway's global responsibility regarding the areas for which Norway is criticized: the high consumption, which is largely based on imports; spillover effects that show how Norway affects other countries' opportunities to achieve sustainability; and the continued oil production. The analyses are inspired by constructivist thinking and neo-institutionalism and show how power works in the texts to avoid problematizing these themes. Tools used are doublespeak, editing the ideas and marginalization of dilemmas, problems and alternatives, not least the voices from and the interests of the global South. This protects central values and interests such as economic growth, increased consumption and a global competitive economy, around which the welfare state's institutions and legitimacy are built. I argue that this is both a moral problem and a threat to the welfare and survival of Norwegian citizens. The chapter ends with discussions of whether the plans are an expression of depoliticization, organized hypocrisy, SDG-washing and neo-colonialism.

Keywords: UN sustainability goals, organized hypocrisy, spillover effects, SDG-washing, neo-colonialism

Innledning

Naturens tålegrenser er truet på ni sentrale områder, og seks av disse er allerede overskredet (Richardson et al., 2023). Alt liv på jorden er truet, og mange mennesker, spesielt i det globale Sør, opplever i dag ødeleggende konsekvenser. FNs bærekraftsmål, som ble vedtatt i 2015 som en del av *Agenda 2030*, skal fungere som en felles arbeidsplan for alle FNs medlemsland for å sikre bærekraft langs tre dimensjoner: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. *Agenda 2030* poengterer den gjensidige avhengigheten mellom land og det felles ansvaret for at alle oppnår bærekraftsmålene.

SDG-indeksen (Sustainable Development Goal Index) måler utviklingen for arbeidet med bærekraftsmålene. Norge er nummer 7 av 166 land i 2024 (Sustainable Development Report, 2024). Dette skyldes høy måloppnåelse nasjonalt på områder som økonomisk vekst, helse, fattigdom og likestilling. Derimot har Norge store problemer med sin påvirkning globalt og på andre land. Norge er nummer 156 på spillover-indeksen, noe som betyr at vi er blant de landene i verden som har størst negativ påvirkning på andre lands muligheter til å nå bærekraftsmålene. Dette skyldes primært den fortsatte oljeutvinningen og vårt høye forbruk. Problemet med forbruket er dels størrelsen, og dels at det i stor grad er basert på import av varer som har negative virkninger i andre land, blant annet avskoging, vannmangel, forurensning, klimagassutslipp og moderne slaveri.

Hvis alle mennesker på jorden levde som nordmenn, ville vi trenge 3,6 jordkloder (WWF, 2024). Dette er ikke bærekraftig, og i mange år har COP-møtene (UN Climate Change Conferences) vært preget av konflikten mellom det globale Sør og det globale Nord om hvem som har ansvaret for klimaproblemene, både historisk og nå, og om de rike landene kan fortsette å øke sitt forbruk. Mange NGO-er, ledere i det globale Sør og internasjonale forskere beskriver de rike landenes arbeid med klima og bærekraftsmålene som nykolonialisme (Sultana, 2022a; Hickel et al., 2022).

Norge var blant pådriverne i arbeidet med utformingen av FNs bærekraftsmål, og norske politikere kaller gjerne Norge et foregangsland (Pedersen, 2021). Likevel fikk Norge, på grunn av manglende nye forpliktende klimatiltak og resultater, ikke taletid på FNs høynivåuke i september 2023, og ble også holdt utenfor FNs klimamøte i april 2024 av samme grunn. Greenpeace, Naturvernforbundet og Kirkens Nødhjelp betegner det norske arbeidet som

«flaut og pinlig» og bruker ord som «internasjonal hykler» og «dobbelmoral av verste slag» (ForUM, 2023; NRK, 2024).

Det kan argumenteres for at det er et moralsk og etisk problem at vi i Norge lever slik at det ødelegger andre lands muligheter til å oppfylle sine mål. Dessuten er det i vår egen interesse å arbeide for bærekraftsmålene globalt, fordi norske borgeres velferd både nå og i fremtiden avhenger av hva som skjer i andre land og globalt. Kjennskap til trusler og til at vår politikk påvirker andre mennesker og naturen negativt, kan også ha konsekvenser for nordmenns livskvalitet og psykiske helse.¹

Temaet i kapitlet er hvordan to norske regjeringer forholder seg til dette i de to første planene for arbeidet med bærekraftsmålene. Den første planen kom i 2021 fra Solberg-regjeringen (Meld. St. 40 (2020–2021)), og den andre to år etter fra Støre-regjeringen (Prop. 1 S (2023–2024)). Følgende spørsmål stilles til tekstene: Hvordan tar de opp det globale ansvaret med hensyn til det norske samlede forbruket, spillover-effekter og norsk oljeproduksjon? Hvordan arbeider makten i tekstene?

Kapitlet innledes med å vise til noen hovedlinjer i forskningen om bærekraftig utvikling. Dernest presenterer jeg mine analysemetoder, som er inspirert av konstruktivistisk tenkning og nyinstitusjonalistisk teori. Deretter følger analyser av de to tekstene. Med bakgrunn i analysene drøfter jeg hvordan makten arbeider i tekstene med bruk av nyinstitusjonalistisk teori. Kapitlet avsluttes med drøftinger av om tekstene er uttrykk for avpolitisering, et organisert hykleri, SDG-vasking og nykolonialisme.

Forskning om bærekraftig utvikling

FNs bærekraftsmål bygger videre på arbeidet med *Tusenårsmålene* fra 2000 og *Agenda 21* fra 1992. Forskning på bærekraftsmålene i norsk politikk, med vekt på det globale ansvaret, er foreløpig begrenset, men det er rimelig å anta

1 I intervjuer med mennesker som hadde meldt seg på et prosjekt innen Bærekraftige lokalsamfunn, ga mange uttrykk for dette (Bregnballe, 2005, s. 116–139).

en viss kontinuitet i bærekraftsarbeidet fra *Agenda 21* til *Agenda 2030*. Jeg vil kort vise til noen forskningsbidrag som er relevante for kapitlets tema.

Vår felles framtid definerte bærekraftig utvikling som «En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (Brundtland et al., 1987, s. 42). Bærekraftig utvikling deles inn i tre dimensjoner: økonomisk, sosial og natur/miljø. Kritikken av begrepet har vært omfattende, både internasjonalt og i Norge. Mange peker på at det er uklart, diffust og kan brukes som merkelapp på nær sagt hva som helst (Farley & Smith, 2020).

Et sentralt problem er at de tre dimensjonene ofte behandles som adskilte, og at økonomien får forrang. Det understrekes at både det økonomiske og det sosiale er avhengig av natur og miljø, og må holde seg innenfor naturens grenser (Farley & Smith, 2020; Vatn, 2021). Raworths (2017) begrep om doughnut-økonomien bygger på denne tenkningen.

Brundtland-rapporten og det påfølgende FN-arbeidet har lagt til grunn at økonomisk vekst er nødvendig og ønskelig også i rike land for å oppnå bærekraftig utvikling. Den uttrykte antakelsen er at rike land dermed kan investere i og hjelpe fattige land, og at økt globalisering, frihandel og ny teknologi vil bidra til å beskytte både natur og miljø, samt løfte mennesker ut av fattigdom (Farley & Smith, 2020; Vatn, 2021). Noen forskere deler denne troen og argumenterer for at *grønn vekst*, der materielt forbruk, forurensning og utslipp av klimagasser er frakoplet den økonomiske veksten, er mulig (Stoknes, 2020).

Andre argumenterer for at dette er umulig (Hickel & Kallis, 2020; Sultana, 2023; Vatn, 2021). European Environmental Agency (EEA, 2023) konkluderer i en rapport med at frakopling mellom økonomisk vekst og ødeleggelse av naturressurser er usannsynlig globalt sett, og at europeiske land må finne andre måter å forstå utvikling på enn økning av vekst og forbruk. Det globale Nord må redusere materialforbruk og energibruk for at det globale Sør skal kunne dekke grunnleggende behov innenfor jordens tålegrenser (EEA, 2023; Hickel og Kallis, 2020; Vatn, 2021).

At det norske forbruket ikke er bærekraftig, har lenge vært påpekt. For nesten tretti år siden konkluderte et panel ved en forskningskonferanse med at det norske forbruket ikke er oppnåelig globalt, og at det ikke foregår politiske prosesser tilpasset problemenes omfang (Norges forskningsråd, 1996, s. 27). I 1996 ble prosjektet *Bærekraftige lokalsamfunn*, med fokus på bærekraftig produksjon og forbruk, igangsatt. Ifølge prosjektplanen skulle prosjektet ha et

globalt perspektiv, og bærekraftig utvikling ble sagt å innebære at både sammensetning og nivå på forbruket, særlig i rike land, skulle vurderes (Statens forurensningstilsyn, 1996, s. 5). I praksis ble både det globale perspektivet og nivået på norsk forbruk utdefinert, uten at dette kom frem i evalueringene, og de deltakende borgernes ønsker om dette ble ikke hørt (Bregnballe, 2005; 2014).

Teori og analyser

Tekstene analyseres med et konstruktivistisk perspektiv. Det innebærer at de ikke behandles som avspeilinger av virkeligheten, men som tolkninger som dermed konstruerer den. Tekster skaper virkeligheter og påvirker hva som anses som problemer, mulige løsninger og handlinger, hvem som kan gjøre noe, og så videre. De påvirker dermed ikke kun hvordan vi snakker om problemer og løsninger, men også hvordan vi handler i den sosiale og fysiske virkeligheten.

Mine analyser er inspirert av nyinstitusjonalismen, særlig Brunsson (1989).² Nyinstitusjonalismen viser hvordan og hvorfor institusjoner gjør noen typer forandringer lette, mens de fungerer som hindringer for andre. Institusjoner skaper orden gjennom «regler» som blant annet omfatter rutiner, prosedyrer, holdninger, kulturer og kunnskap (March & Olsen, 1989, s. 22). Når nye ideer møter etablerte institusjoner, vil institusjonenes respons avhenge av om ideene står i motsetning til eller samsvarer med institusjonens allerede etablerte regler.

Mulige svar kan plasseres på en skala med avvisning av ideene som det ene ytterpunktet og iverksetting som det andre. Mellom ytterpunktene finnes flere muligheter. Hvis ideene står i motsetning til eksisterende praksiser, kan de likevel adopteres, men få begrenset innflytelse på sentrale deler av institusjonen gjennom løse koblinger, for eksempel ved å isolere dem i en mindre viktig del av institusjonens arbeid eller ved å lage et skille mellom idealer og

2 Presentasjonen av nyinstitusjonalisme og Brunsson bygger på Bregnballe (2005, kap. 5).

praksiser. En annen mulighet er å endre eller redigere innholdet i ideene, slik at de ikke truer institusjonens regler (Christensen & Læg Reid, 2001).

Brunsson (1989) utviklet på grunnlag av casestudier av kommunepolitikk en teori om det organiserte hykleriet. Teorien dreier seg om hvordan politikere og forvaltning forholder seg til et mangfoldig samfunn med sprikende interesser og krav. Legitimiteten til politiske organisasjoner avhenger av at de evner å reflektere inkonsistente normer, skriver Brunsson. Han viser til mange av de samme grepene som de øvrige nyinstitusjonalistene, blant annet løse koblinger og dobbelttale, men hans særegne bidrag er poengteringen av en arbeidsdeling mellom tale, beslutninger og handlinger.³

Politiske organisasjoner kan sikre seg legitimitet ved at talen tilfredsstillt ett krav eller én gruppe, beslutninger andre og fysiske handlinger noen tredje. Det er denne arbeidsdelingen som Brunsson kaller et organisert hykleri, og som han mener er nødvendig og funksjonell for å opprettholde legitimiteten. Hykleriet er ikke nødvendigvis intendert eller bevisst, for det er organisasjonens regler som organiserer det. Aktører vurderer hva som er passende handlinger innenfor disse reglene (Brunsson, 1989, s. 29, 196–200; Bregnballe, 2005, s. 377).

Bærekraftsmålene er på mange måter utfordrende for norsk politikk og forvaltning. Jeg anser derfor disse teoriene som egnet til å belyse hva som skjer i de to tekstene, og vil undersøke om det er tegn på dobbelttale og redigering av ideene om Norges globale ansvar, og om det er tegn på en arbeidsdeling mellom tale, beslutninger og handlinger. Hvis jeg finner det, kan det være tegn på at makten arbeider i tekstene for å beskytte eksisterende institusjoner.

Følgende spørsmål stilles til tekstene: Hvordan konstrueres de utfordringer FNs verdensmål og det globale ansvaret utgjør for norsk politikk og samfunn? Hvordan behandles det høye norske forbruket, spillover-effekter og norsk oljeproduksjon? Hva defineres ut og hva defineres inn? Hva tas for gitt? Viser det til utfordringer, problemer og dilemmaer?

En presisering er på sin plass: Når jeg bruker betegnelsen «Norges globale ansvar» omhandler det utelukkende norsk forbruk, spillover-effekter og

3 Språket er vanskelig, for både tale og beslutninger er også handlinger. Handlinger hos Brunsson betyr de handlinger som ikke er tale eller beslutninger.

oljeproduksjon. Norsk utviklingshjelp og deltakelse i diverse internasjonale organisasjoners arbeid kommer jeg tilbake til på slutten av kapitlet.

Om planenes innhold og målsettinger

Den ene teksten som skal analyseres, er *Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* (Meld. St. 40 (2020–2021)). Rapporten *Mål med mening (Mmm)*, som jeg vil kalle den videre i kapitlet, er på 206 sider. De første 11 sidene inneholder tre overordnede innledningskapitler, mens resten av rapporten består av et kapittel om hvert av de 17 bærekraftsmålene samt et avsluttende kapittel. Alle kapitler om bærekraftsmålene er oppbygget på samme måte med følgende innhold: a. globale utviklingstrekk, b. et nasjonalt perspektiv med gjennomgang av delmål, c. globale indikatorer og mulige norske målepunkter, d. overordnede tiltak og strategier for Norges bidrag globalt og deretter nasjonalt, og e. oppsummering av hva regjeringen vil gjøre, dels globalt og dels nasjonalt.

Det uttalte målet med meldingen er:

... å sette de globale målene inn i en norsk kontekst og presentere mulige nasjonale målepunkter for måloppnåelse som norske virksomheter, organisasjoner og offentlige myndigheter kan bruke som verktøy i arbeidet med bærekraftsmålene. (*Mmm*, 1.7)

Den andre teksten som vil bli analysert, er *Oppfølging av bærekraftsmåla i Noreg*. Dette er en rapport fra Regjeringen til Stortinget i forslag til statsbudsjett for 2024 (Prop. 1 S (2023–2024)). *Oppfølgingsrapporten*, som jeg vil kalle den her, er på 40 sider. Etter en innledning på én side følger en gjennomgang av det norske arbeidet med hvert av de 17 målene, oppdelt i en nasjonal og en internasjonal del. Til slutt i rapporten henvises det til SSB for indikatorer og målepunkter. Formålet med *Oppfølgingsrapporten* er uttrykt som å være «... å gi Stortinget grunnlag for å vurdere utviklingen av bærekraftsarbeidet i Norge.» (Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet, 2023).

I begge tekster vektlegges at det går bra i Norge. Som *Oppfølgingsrapporten* uttrykker det i innledningen: «I sum skildrar berekraftsmåla ein ønskt tilstand som ligg nær den vi allereie har i Noreg.» Men det nevnes noen utfordringer i innledningene, og det er de samme i begge tekstene:

Flere av de største utfordringene er knyttet til bærekraftsmålene om klimagassutslipp, natur, ressursbruk og forbruk ... Høyt materielt forbruk og betydelige CO₂-utslipp betyr imidlertid at Norge skårer lavere på bærekraftsmål 12 om ansvarlig forbruk og produksjon og bærekraftsmål 13 om å stoppe klimaendringene. (*Mmm*, 3.0)

På nokre område har vi vesentlege utfordringar. Dette gjeld særleg dei faktorane som viser baksida av velstanden. Vi har eit høgt materielt forbruk og store klimagassutslipp, og skårar derfor dårlegare på bærekraftsmål 12 og 13 enn på andre mål. Vi har òg utfordringar med naturmangfaldet og bærekraftsmål 14 og 15. (*Oppfølgingsrapporten*, Innledning)

Den store utfordringa er – for Noreg som for andre vestlege land – å gjennomføre eit grønt skifte der vi vidareutviklar velferdssamfunnet, meistrar konsekvensane av dei demografiske og teknologiske endringane, og samstundes får utsleppa og det materielle forbruket ned på eit akseptabelt nivå. (*Oppfølgingsrapporten*, Innledning)

I alle tre sitater omtales utfordringene som store eller vesentlige, særlig med hensyn til høyt materielt forbruk og betydelige klimautslipp. De to første sitatene beskriver kun dette, mens det siste også peker på behovet for å redusere utslipp og forbruk. Utfordringene som nevnes, er de samme som behandles i dette kapitlet, og som det norske arbeidet med bærekraftsmålene har blitt kritisert for.

Begge rapporter deler beskrivelser, delmål og målepunkter inn i «nasjonale» og «globale/internasjonale». Dette er interessant i lys av temaet her, som omhandler forholdet mellom det nasjonale og det globale, og det er et opplagt spørsmål om skillet faktisk klarer å fange opp dette. I begge rapporter understrekes det i innledningene at dette er intensjonen. Konsekvenser for utviklingsland skal inkluderes i alle norske politiske beslutninger:

Et grunnprinsipp bak 2030-agendaen er at ingen skal utelates – leave no one behind. Det betyr at den utviklingen vi oppnår i årene som kommer, ikke skal gå på bekostning av enkeltpersoner, grupper eller land – og spesielt komme de mest sårbare og marginaliserte til gode. (*Mmm*, 1.6)

For regjeringa er det viktig å sikre at moglege positive og negative verknader for utviklingsland blir inkluderte i avgjerdsgrunnlaget og tatt omsyn til når det blir gjort politiske vedtak. Det er eit mål at nasjonal politikk skal henge saman med andre politikkområde, inkludert utviklingspolitikken. Politikken skal vere samstemt ... (*Oppfølgingsrapporten*, mål 17)

FNs bærekraftsmål presenteres i begge tekster som en ny og helhetlig tilnærming til utvikling, som innebærer gjensidig avhengighet og felles ansvar. De beskrives som et brudd med den tradisjonelle tankegangen om at global utvikling primært handler om bistand. I *Mål med mening* poengteres det at det er i Norges interesse å arbeide for utvikling i andre land:

Konflikt og fattigdom i ett område kan for eksempel ha konsekvenser for resten av verden gjennom påvirkning på handel, migrasjon og helse. Det er i Norges interesse å bidra til å stabilisere og forebygge konflikter i regioner som er truet av konflikt, og bidra til at mennesker andre steder får bedre levekår og fremtidsutsikter. (*Mmm*, 1.3)

Senere antydes det også at dette er et moralsk ansvar:

Et utviklet land som Norge har dessuten et stort ansvar for å bidra til utvikling i resten av verden, slik at forskjellene mellom land blir mindre og de fattige delene av verden får reelle muligheter til bærekraftig utvikling. (*Mmm*, 1.6)

Begge tekster understreker altså det globale ansvaret, og at konsekvenser for utviklingsland skal inngå i vurderinger av alle politiske beslutninger. Det er

imidlertid verdt å merke seg at alle formuleringer, med unntak av én, utelukkende finnes i innledningene til tekstene.

Vi skal i det følgende undersøke om og hvordan dette globale ansvaret får konsekvenser for den videre behandlingen av det norske forbruket, spillovereffekter og oljeproduksjon.

Norsk forbruk og økologisk fotavtrykk

Ingen av tekstene inneholder vurderinger av hva som kan eller bør gjøres med det høye norske forbruket. Dette gjelder både overskrifter, innledninger, mål, delmål, målepunkter og strategier. Det høye forbruket beskrives imidlertid, særlig i *Mål med mening*, og her vil jeg vise hvordan.

I innledningen står det at Norge ligger som nummer 1 på *Human Development-indeksen* (HDI)⁴, men at:

I 2020 ble det, i tillegg til HDI-indeksen, også utarbeidet en indeks der landenes klimagassutslipp og materielle fotavtrykk er tatt med, kalt PHDI (Planetary Pressures-adjusted HDI). Også i denne indeksen ligger de vestlige landene på topp, men Norge får her 16. plass. Årsaken til at vi ikke er helt i toppen er vårt høye materielle forbruk og høyt klimagassutslipp per innbygger. Norge har den sjette høyeste verdien av materielt fotavtrykk blant 169 land. (*Mmm*, 3.0)

Det høye forbruket og materielle fotavtrykket konstateres altså innledningsvis, men det gis ingen vurdering av om dette er positivt eller negativt, eller om det bør endres.

Senere, under Bærekraftmål 12, Ansvarlig forbruk og produksjon, tas problematikken opp igjen i forbindelse med en beskrivelse av de globale utviklingstrekk:

4 Indeksen måler et lands gjennomsnittlige resultater på tre områder: Forventet levealder, utdanning og BNP per innbygger (Human Development Report).

Siden 1970 er verdens befolkning blitt fordoblet og brutto nasjonalprodukt er firedoblet. Denne utviklingen har ført til økonomisk vekst og økt velstand, men gevinsten har i mange land vært ulikt fordelt. Utviklingen har også satt press på naturressurser og bidratt til forurensning, tap av naturmangfold, økt belastning på vannressurser og økte klimagassutslipp, med store og negative konsekvenser for menneskers fremtidige velferd.

I dag bruker vi mer naturressurser enn det som er bærekraftig for kloden. Det globale materielle fotavtrykket har økt med 66 prosent siden år 2000, mens jordens befolkning har økt med om lag 20 prosent. Fotavtrykket øker raskere enn den økonomiske veksten. På globalt nivå genererer vi stadig mer avfall, og FN beregner at vi kaster omtrent en tredjedel av all mat produsert for mennesker.

Høy levestandard i rike land avhenger av ressurser fra fattige land, og etter hvert som fattige land utvikles øker også deres økologiske fotavtrykk. Det er nødvendig å sikre menneskelig velferd på en måte som bruker mindre naturressurser, og som produserer varer og tjenester mer ansvarlig enn i dag. (*Mmm*, 4.12.1)

Denne beskrivelsen av de globale utviklingstrekkene universaliserer problemene. Det skrives at «vi» bruker mer naturressurser enn det som er bærekraftig, at «vi» genererer stadig mer avfall, og at «vi» kaster store mengder mat. Videre vises det til alle problemene som «utviklingen» har ført med seg. Det foretas ingen differensiering mellom rike og fattige mennesker og land, og alle setningene er formulert slik at det ikke kommer frem at det er de rike landene som er ansvarlige for hoveddelen av problemene.

Det påpekes at høy levestandard i rike land avhenger av ressurser fra fattige land, men det sies ikke at dette er et problem. I stedet følges det opp med at etter hvert som fattige land utvikles, øker også deres økologiske fotavtrykk. Deretter heter det at det er «... nødvendig å sikre menneskelig velferd på en måte som bruker mindre ressurser, og som produserer varer og tjenester mer ansvarlig enn i dag». Også her bidrar universaliserende formuleringer til at spørsmål om hvem som bør endre produksjon og forbruk, ikke stilles. Slik det er beskrevet, gjelder det oss alle, også fattige mennesker i fattige land. Sitatene viser at det skapes et «Vi» som omfatter alle mennesker på jorden.

Legg også merke til setningen: «... gevinsten har i mange land vært ulikt fordelt.» Her utelates det at det ikke minst er «gevinsten» mellom land som er og har vært ulikt fordelt, og med uttrykket «i mange land» unngår teksten å si noe om den økende ulikheten i Norge. Setningen følges opp med en oppramsing av mange problemer som utviklingen har medført, og at disse har «... store og negative konsekvenser for menneskers fremtidige velferd.» Ved å bruke ordet «fremtidige» foran velferd, utdefineres velferden til alle de menneskene på jorden som allerede nå opplever store negative konsekvenser i form av tap av naturressurser og naturmangfold, forurensning, belastning på vannressurser og klimagassutslipp.

Etter avsnittet om de globale utviklingstrekkene følger et avsnitt kalt Norsk Perspektiv. Her står det ikke at det norske forbruket bør reduseres, men det gis en generell vurdering: «Norske innbyggere har samlet sett et for høyt klima- og miljøfotavtrykk fra forbruket.» (4.12.2). Videre heter det at «Norge har som et nasjonalt mål at veksten i mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten». Resten av teksten om mål 12 handler hovedsakelig om avfallshåndtering. De globale indikatorene for delmål 12.2 omfatter «materielt fotavtrykk», som viser til det totale forbruket, inkludert import. De norske målepunktene har imidlertid utelatt både fotavtrykket og importen, og foreslår kun «innenlandsk materielt forbruk».

Oppfølgingsrapporten nevner ikke det høye norske forbruket i det hele tatt, til tross for at det i rapportens innledning fremheves at den store utfordringen for Norge er å få det materielle forbruket ned på et akseptabelt nivå. I stedet omtales forbrukets innhold i forhold til miljøet under mål 12: «Målet inneber at produsentar og forbrukarar skal ta omsyn til eksterne kostnader, særleg kostnader for miljøet, ved produksjon og forbruk.» Det sies ikke om eksterne kostnader også gjelder i andre land. Videre dreier innholdet seg om regjeringens og EUs planer for en sirkulær økonomi. At en sirkulær økonomi ikke nødvendigvis fører til lavere forbruk eller mindre miljøbelastning, tas ikke opp i teksten, for eksempel alle klær som kastes i gjenvinningsbokser samtidig som salget av nye klær øker kraftig.

Spillover-effekter

Spillover-indeksen oppsummerer et lands samlede effekter på andre lands muligheter for å oppnå bærekraft (Sustainable Development Report, 2024). I indeksen vurderes miljømessige og sosiale effekter forbundet med handel, økonomi og finans, samt sikkerhet. De negative effektene trekkes fra de positive, som for eksempel utviklingshjelp. Spillover-indeksen beskrives i innledningen i *Mål med mening* og kommenteres med: «Norge har en spillover-skår, dvs. negativ påvirkning på andre lands bærekraft, på 54,1 i 2020. Det negative bidraget skyldes hovedsakelig klima- og miljøeffekter av å produsere varene vi importerer» (*Mmm*, 3.0).

En figur viser de ulike lands rangering, men Norges plassering kommenteres ikke, i motsetning til HDI-indeksen der det fremheves at Norge inntar førsteplassen. Dermed unngår teksten å nevne at Norge i 2020 var helt i bunnen, som nummer 155 av 165 land (ForUM 2021). Den negative påvirkningen vurderes ikke videre i teksten. Det sies ikke at dette er et problem, men konstateres bare. Dette følges opp med:

... land som skårer høyt på SDG-indeksen – som Norge og andre OECD-land – skårer lavt på *spillover*-indeksen og på visse områder bidrar negativt til andre lands evne til å oppnå bærekraftsmålene. Årsaken er at vestlige land har gode levevilkår, men et høyt materielt forbruk. (*Mmm*, 3.0)

Dette kan karakteriseres som en normalisering av Norges negative påvirkning på andre lands muligheter for å oppnå bærekraftig utvikling: Norge er ikke annerledes enn andre vestlige land, og med høyt forbruk og gode levevilkår påvirker man andre land negativt.

Ingen steder i teksten fremgår det at Norge vil gjøre noe med sin negative påvirkning på andre lands muligheter for å oppnå bærekraft. Under mål 15, Livet på land, nevnes det imidlertid to ganger at regjeringen vil bidra til kunnskap om hvordan aktivitet i Norge henger sammen med arealbruk og miljøeffekter i andre land (*Mmm*, 4.15.4, 4.15.6). Det er interessant at dette ikke nevnes under mål 12.

I *Oppfølgingsrapporten* omtales ikke spillover-effekter, og heller ikke behovet for mer kunnskap om Norges miljøfotavtrykk i andre land. Det gis

imidlertid noen oppfordringer til bedrifter under mål 12 om å synliggjøre konsekvensene av sin produksjon for miljø, klima og menneskerettigheter. Det vises til Åpenhetsloven, OECDs retningslinjer for flernasjonale virksomheter, samt til pågående initiativ fra EU-kommisjonen.

De to tekstene forholder seg altså ikke eksplisitt til om de negative spilløver-effektene bør ha betydning for norsk politikk. Det som ble sagt innledningsvis i tekstene om at konsekvenser for utviklingsland skal inkluderes i norske politiske beslutninger, følges i begrenset grad opp.

Norsk oljeproduksjon

Norsk petroleumsssektor og oljeproduksjon nevnes bare noen få steder i de to tekstene. I *Mål med mening* omtales verken olje eller petroleum i de innledende kapitlene. Senere i teksten påpekes det fire ganger at petroleumss- og oljeproduksjonen vil avta på lengre sikt eller i årene som kommer (4.7.5, 4.8.2, 4.8.5). Deretter står det motsatte: «Det er gode muligheter for fremtidig vekst og nye arbeidsplasser, både i etablerte næringer som olje og gass, fiske ...» (4.14.5). Alle formuleringene er passive og uten subjekt – det fremstilles som noe som skjer uten politisk inngripen eller kontroll. Sjøfjell og Holter (2021) viser til hvordan teksten språklig skaper et skille mellom «Norge», som skal være storprodusent av fornybar energi, og «petroleumsnæringen», som fortsetter med utvinning av olje og gass. Sistnevnte fremstilles som noe «Norge» ikke kan gjøre noe med.

I *Oppfølgingsrapporten* har det skjedd en endring. Nå vil regjeringen aktivt utvikle petroleumsnæringen: «Regjeringa vil føre ein politikk som gjer at norsk petroleumssindustri blir utvikla, ikkje avvikla» og «Det skal leggjast til rette for at norsk kontinentalsokkel framleis skal vere ein stabil og langsiktig leverandør av olje og gass til Europa i ei svært krevjande tid» (mål 8).

Oppfølgingsrapporten har ellers de samme kjennetegnene som *Mål med mening*: Det vises ikke til dilemmaer eller problemer knyttet til petroleumsnæringen. Tvert imot: Den skaper økonomisk vekst og arbeidsplasser, og er positiv for distriktspolitikk, hydrogenproduksjon, teknologisk utvikling med videre (mål 8). Under mål 13 slås det videre fast at Norge fører en ambisjøs

klimapolitikk, der hovedvirkemidlene er sektorovergripende i form av «svært høye» klimaavgifter og deltakelse i det europeiske kvotesystemet. Dette presenteres, i likhet med alt som skrives om oljeproduksjonen, som om det ikke er noe å diskutere.

Økonomisk vekst og global konkurranseøkonomi tas for gitt

Ingen steder i tekstene drøftes mulige konflikter mellom målet om økonomisk vekst og andre mål i Norge, eller om økonomisk vekst i Norge kan ha negative konsekvenser for andre lands muligheter til å nå sine mål. I stedet slår tekstene fast at økonomisk vekst i Norge er nødvendig, og i *Mål med mening* begrunnes dette med behovet for investeringer i utviklingsland. Følgende avsnitt har overskriften «Store muligheter», noe som kanskje viser til mulighetene for norske investeringer:

Ifølge rapporten *Better Business, Better World* kan bærekraftsmålene utløse et marked på 12 tusen milliarder dollar og skape 380 millioner nye jobber frem mot 2030. OECD har nylig beregnet at det vil kreves opp mot 4 200 milliarder dollar i investeringer i utviklingsland for å nå bærekraftsmålene innen 2030, blant annet fordi finansieringsgapet har økt som følge av koronapandemien. Det betyr at et bærekraftig samfunn forutsetter økonomisk vekst og verdiskaping. Regjeringen mener derfor at en av hovedstrategiene for å nå bærekraftsmålene innen 2030 må være å skape flere arbeidsplasser, inkludere flere i arbeidslivet og gjøre det vi kan for å sikre økonomisk vekst i årene som kommer. (*Mmm*, 1.5)⁵

Oppfølgingsrapporten forsøker ikke å begrunne hvorfor Norge skal ha økonomisk vekst. Det tas for gitt. I stedet slås det fast at frihandel og sterk kon-

5 To henvisninger til kilder i sitatet er utelatt.

kurransen, både nasjonalt og globalt, er viktige for vekst, ressursutnyttelse og levestandard:

Berekraftig økonomisk vekst og full sysselsetjing blir best oppnådd med openheit mot andre økonomiar, sterk konkurranse, gode og stabile rammevilkår for næringslivet og insentiv til å arbeide, investere og til å ta utdanning. Fri handel med varer og tenester gir land høve til å utnytte relative fortrinn og er ei viktig drivkraft for vekst i inntekter og levestandard. Sterk konkurranse, både mellom nasjonale og internasjonale aktørar, fremjar høg produktivitet og god utnytting av ressursar. (*Oppfølgingsrapporten*, mål 8)

Sitatet illustrerer igjen den universaliseringen vi så ovenfor med hensyn til forbruk. Her skilles det ikke mellom ulike lands og aktørers muligheter til å klare seg i den globale konkurransen. «Sterk konkurranse» gir «alle» muligheter for vekst i inntekter og levestandard, i tråd med nyklassisk økonomisk teori.

I *Oppfølgingsrapporten* beskrives bærekraftsmål 8.4 blant annet som å handle om å bryte koblingen mellom økonomisk vekst og miljøskader. Dette innebærer en implisitt anerkjennelse av at det kan være motsetninger mellom bærekraftsmålene, og det er det eneste stedet i de to planene hvor mulige konflikter mellom mål antydes. Teksten fortsetter imidlertid med at Norge har: «... gjennomgåande effektive verkemiddel for å redusere miljøproblem som er knytt til økonomisk aktivitet.» og at «For dei fleste miljøproblema er utfordringane mindre i Noreg enn i dei fleste andre industriland, men vi har utfordringar med tap av naturmangfald, klimagassutslepp og eit høgt materielt forbruk.» Utfordringene omtales kun for Norge og tas ikke opp vidare i teksten.

Maktens arbeid i tekstene

Jeg vil i det følgende vise hvordan nyinstitusjonalistisk teori og Brunssons analyser er anvendelige for å belyse maktens arbeid i de to tekstene. Det globale ansvaret i bærekraftsmålene kan potensielt true sentrale verdier og interesser i den norske velferdsstaten. Dette gjelder særlig økonomisk vekst

og økt forbruk, som velferdsstatens institusjoner og legitimitet er bygget opp rundt (Bregnballe, 2005; Vatn, 2021, s. 301). Norge har i tillegg forpliktet seg til å delta i og gjennomføre en global og nasjonal konkurranseøkonomi gjennom blant annet WTO, EØS og OECD. Reglene i institusjonene, her primært departementer, direktorater og regjering, er utviklet for å beskytte disse verdiene, interessene og forpliktelsene.

Derfor tar institusjonene i bruk ulike verktøy for å forsvare seg. Det er denne makten til det bestående som arbeider i tekstene. FNs bærekraftsmål og det globale ansvaret kan ikke avvises, og det er heller ikke ønskelig. Derfor må de behandles og tolkes slik at de ikke for alvor utfordrer etablerte institusjoners praksis. Viktige verktøy som vi har sett benyttet i tekstene, er dobbelttale, redigering av ideene og utdefinering av dilemmaer, problemer og alternativer.

I tekstenes innledninger vektlegges det globale ansvaret og at norsk politikk på alle områder skal ta hensyn til konsekvenser i andre land. Det høye norske forbruket nevnes som et problem. Men så snart disse temaene utdypes, formes fremstillingen slik at vårt høye forbruk, negative spillover-effekter og oljeproduksjonen ikke fremstår som et problem. Når tekstene beskriver delmål og målepunkter, er temaene fraværende. Ett unntak er, som nevnt, i *Mål med Mening* der det sies at regjeringen vil bidra til kunnskap om konsekvenser av norsk politikk i andre land. Det er altså stort sett bare i innledningene og i de uforpliktende delene av tekstene at det globale ansvaret behandles. Dette kan karakteriseres som en redigering av utfordringene og som dobbelttale.

En annen form for redigering av ideene som vi har sett benyttet flere ganger, er universaliseringen av årsaker til problemene og av konsekvenser. Det globale Sør utdefineres eller inngår uproblematiskert som en integrert del av en påstått global helhet og menneskehet. Tekstene skaper et «vi» av alle mennesker på jorden og skiller ikke mellom ulike grupper og land. Dermed hindres søkelyset på Norges og det globale Nords ansvar for problemene, og på temaer som: Hvem og hva er primært årsaker til problemene? Hvem er mest sårbare og rammes i størst grad, og allerede nå, av klimaendringer og ødeleggelser av natur? Tjener alle på fri handel og den globale økonomiske konkurransen?

Tekstene viser flere ganger til den globale ulikheten mellom utviklingsland og utviklede land, men behandler den ikke som et problem som krever at Norge gjør noe med sitt høye forbruk og de negative konsekvensene for andre land. Tenkningen som formidles, er at rike land bør fortsette sin økonomiske

vekst slik at de kan investere i utviklingsland, samtidig som den globale økonomiske konkurransen også vil hjelpe fattige land til velstand og utvikling.

Mulige konflikter mellom økonomisk vekst i alle land og jordens tålegrenser nevnes noen ganger, men hver gang som et generelt problem for menneskeheten. Når verken Norges eller andre rike lands forbruk problematiseres, er det heller ikke nødvendig å nevne økonomiske teorier og forskning som omhandler dette, for eksempel økologisk økonomi, degrowth og doughnut-økonomi, eller kritiske stemmer fra det globale Sør. Generelt bærer tekstene preg av at mulige konflikter mellom bærekraftsmålene, dilemmaer og alternativer til en nyliberalistisk økonomisk tenkning er utdefinert.

Tekstene vanskeliggjør kritikk, for man kan ikke påstå at de ikke tar opp det globale ansvaret. Det gjør de, men dette fortolkes slik at det ikke får konsekvenser for norsk politikk. Dobbelttalen i tekstene kan være funksjonell, ettersom man kan forvente at mange ikke leser mer enn overskrifter og innledninger. For stortingsrepresentanter, ikke-statlige organisasjoner og borgere krever det et grundig arbeid å avsløre denne dobbelttalen, og det har de ofte ikke tid til. Dermed er det mulig at flere av de grupper og interesser som ønsker en reell ansvarlig global politikk, er tilfredse og fornøyde med planene.

Inndelingen av beskrivelser, delmål og målepunkter i nasjonale og globale/internasjonale kategorier bidrar også til å beskytte sentrale verdier og interesser mot utfordringene fra bærekraftsmålene. Denne inndelingen samsvarer med fordelingen av koordineringen av arbeidet med bærekraftsmålene. I Norge har Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet ansvaret for koordineringen nasjonalt (før 2022 var det Kommunal- og moderniseringsdepartementet), mens Utenriksdepartementet koordinerer det internasjonale arbeidet. Skillet mellom nasjonal og internasjonal politikk har lange tradisjoner i norsk forvaltning og vanskeliggjør en samstemt politikk som tar hensyn til det globale ansvaret.

Også tradisjonelle maktrelasjoner mellom departementene har sannsynligvis hatt innflytelse på planene. Miljøpolitikken har i årtier vært underordnet Finansdepartementet og økonomiske interesser (Jansen, 1989; Asdal, 1998). I Gulbrandsen og Handberg (2023) viser flere forskningsbidrag at petroleumsnæringen har stor makt over norsk klimapolitikk, og at når sterke sektorinteresser står mot klima- og naturhensyn, vil sektordepartementene ofte få politisk gjennomslag på bekostning av blant annet Klima- og miljødepartementet.

Likhetene mellom analysene her og forskning fra og med 1990-tallet om en bærekraftig utvikling er ikke overraskende sett fra et nyinstitusjonalistisk perspektiv. Institusjonene beskytter det bestående og er motstandsdyktige overfor utfordrende ideer. Organiseringen og maktrelasjonene mellom departementene er en del av dette. Vi skal i det følgende se flere likheter.

Avpolitisert og teknokratisk styring

Tekstene er skrevet som om det ikke er noe å diskutere. Dilemmaer og konflikter mellom målene, eller mellom ulike verdier og interesser, nevnes knapt, og alternativer til tekstenes dominerende forståelser er utdefinert. Makten i tekstene utøves relativt lett – her er det sjelden begrunnelser eller argumentasjon for hvorfor tolkninger av målene og planene for arbeidet er som de er. Tekstene synes ikke å være en invitasjon til Stortinget fra den sittende regjeringen til dialog, men er preget av at det politiske arbeidet med bærekraftsmålene anses som ferdig, og at det nå kun er den administrative iverksettingen som gjenstår.

Noe som også tyder på dette, er at de to tekstene er svært like. Det er ikke lett å se at tekstene kommer fra to ulike regjeringer som ofte forsøker å vise hvor forskjellige de er. I stortingsdebatten om *Mål med mening* ble det fremmet flere forslag fra MDG, Rødt og SV om egne målepunkter og tiltak for å redusere Norges negative påvirkning på andre land. Disse forslagene bygget på høringsuttalelser fra flere ikke-statlige organisasjoner, men de fikk ikke flertall og ble, som vi har sett, heller ikke fulgt opp i *Oppfølgingsrapporten*.

At makten utøves lett i tekstene, kan nok delvis forklares med at det er bred politisk enighet om fortsatt økonomisk vekst og økt forbruk, og at opposisjonen og den kritiske offentligheten i forhold til dette er svake. Det norske arbeidet med bærekraftsmålene kan i stor grad karakteriseres som en videreføring av den avpolitiseringsen som arbeidet med miljøvern og senere bærekraftig utvikling er blitt kritisert for siden slutten av 1980-tallet (Gjesdal, 2021; Reitan, 2001; Straume, 2005). Flere analyser viser til at økonomisk vekst og markedsøkonomi utgjør rammer som ikke kan problematiseres i miljø- og bærekraftsarbeidet, og at dette har bidratt til avpolitisering og administrativ

iverksetting (Bregnballe, 2005, s. 363–64). Sæterdal og Otterlei (2023) har analysert norske partiprogrammer fra 2021 og konkluderer med at «bærekraft» er en tom signifikans og et avpolitisert moteord.

FNs bærekraftsmål kan i seg selv tolkes som å gjøre en avpolitisering relativt lett. De er resultater av forhandlinger og kompromisser mellom ulike land og interesser, og kan tolkes på mange ulike måter. Det vises sjelden til motsetninger og konflikter mellom ulike land og interesser, eller mellom mål, som for eksempel økonomisk vekst og miljø (Hickel, 2019). Bærekraftsmålene fremstår som uklare hensiktserklæringer, og klimamålene er de eneste der det eksisterer bindende avtaler.

Organisert hykleri og SDG-vasking

Er det rimelig å karakterisere maktutøvelsen i tekstene som et organisert hykleri, forstått som at tale tilfredsstiller noen grupper og interesser, mens beslutninger og konkrete handlinger tilfredsstiller andre grupper og interesser? Umiddelbart er svaret nei, fordi tekstene ikke lover noen konkrete beslutninger eller handlinger med hensyn til det globale ansvaret. Slik sett er det ikke forskjell mellom tale, beslutninger og handling.

Likevel vil jeg argumentere for at det er rimelig å betegne planene som uttrykk for et organisert hykleri. Arbeidsdelingen mellom tale, beslutninger og handlinger kommer også til uttrykk i tekstene. De generelle innledningene gir inntrykk av at norske regjeringer tar det globale ansvaret alvorlig, og som drøftet ovenfor, kan dobbelttalen føre til at de som ønsker dette, oppfatter tekstene slik. Innledningene likner på politikernes fremstilling av Norges globale ansvarlighet, ikke minst i internasjonale fora, og det er langt fra denne selvpresentasjonen til det konkrete arbeidet.

Det organiserte hykleriet kan også karakteriseres som grønnvasking og som det beslektede begrepet SDG-vasking. Dette innebærer at aktører beskriver sine aktiviteter som et arbeid for bærekraftsmålene, uten at dette har konsekvenser for etablerte praksiser. Mange bedrifter verden over bruker i dag bærekraftsmålene på en slik symbolsk måte, og «cherry-picking» er utbredt (Heras-Saizarbitoria et al., 2022). Sistnevnte viser til at bedrifter utvelger ett

eller et par av målene, ofte mål 8 om økonomisk vekst, og oppfyllelsen av dette brukes til å presentere bedriften som en som arbeider for alle FNs bærekraftsmål. De analyserte tekstenes tolkninger av mål og målepunkter som å dreie seg om interne norske forhold, gjør denne selvrepresentasjonen relativt lett.

Pedersen (2021) kaller regjeringens arbeid for SDG-vasking. Mine konklusjoner støtter dette. Når det gjelder det globale ansvaret, gjøres det knapt noe, og både Solberg- og Støre-regjeringen driver med SDG-vasking. SDG-vasking og det organiserte hykleriet kan, som Brunsson argumenterer for, sies å være funksjonelt for eksisterende institusjoner. De beskytter *status quo* og institusjoner som regjering og statsforvaltning. Men det er på kort sikt. På lengre sikt er det neppe funksjonelt, for manglende handlinger tilpasset problemenes alvor truer ikke bare institusjonene selv, men også norske borgers velferd og overlevelse.

Nykolonialisme

Det internasjonale arbeidet med en bærekraftig utvikling er av NGO-er, ledere i det globale Sør og forskere blitt karakterisert som nykolonialisme (Hickel et al., 2022; Sultana, 2022a). Det vises til at årsakene til problemene primært er å finne i globale strukturer og maktforhold som historisk kan følges tilbake til kolonialismen. Det globale Nord fortsetter å utnytte natur, ressurser og mennesker i det globale Sør til sin økonomiske vekst og overforbruk. Også atmosfæren er kolonialisert gjennom høye klimagassutslipp (Hickel, 2020).

Jeg vurderer at de analyserte planene kan karakteriseres som uttrykk for nykolonialisme, og vil trekke fram tre forhold. For det første problematiserer de ikke at norsk velstand i stor grad bygger på utnyttelse av natur, ressurser og mennesker i fattige land. Vi har sett at det nevnes at «Høy levestandard i rike land avhenger av ressurser fra fattige land.», men at dette ikke behandles som et problem. Vi har også sett at Norges negative påvirkning på andre land (spillover-effektene) nevnes, men beskrives som normalt for et rikt land. I stedet for å sette søkelys på hva som kan gjøres med dette, viser tekstene til utviklingshjelp og deltakelse i ulike internasjonale organisasjoner når det gjelder Norges bidrag globalt og internasjonalt.

Planene lever dermed ikke opp til egne målsettinger om at FNs bærekraftsmål krever et brudd med den tradisjonelle tankegangen om at global utvikling primært er et spørsmål om bistand. For øvrig er bistandens størrelse sannsynligvis svært liten sammenlignet med hva Norge tjener på de strukturelle maktubalansene i verdensøkonomien, som sørger for at arbeidskraft og ressurser i det globale Sør forblir billige. Hickel et al. (2022) har laget et anslag over nettooverføring fra det globale Sør gjennom handel fra 1990 til 2015, og finner at denne er 30 ganger større enn den totale mottatte utviklingshjelpen. Norges lave plassering på spillover-indeksen antyder også dette, fordi positive effekter som utviklingshjelp bidrar til å trekke plasseringen opp.

For det andre har vi sett at planene ikke bare utdefinerer situasjonen, interessene og kravene til fattige mennesker og land, men at det globale Sør inngår uproblematisk som en integrert del av et globalt fellesskap, et felles «vi». Sultana (2022a) viser til at dette er vanlig maktutøvelse i dominerende narrativer om Antropocen og klima, og at konstruksjoner av en udifferensiert menneskehet og et «vi» har blitt kritisert på tvers av fagdisipliner. Dermed unngår tekstene å drøfte global ulikhet, klimagjeld og klimarettferdighet, temaer som ikke-statlige organisasjoner og fattige land har ønsket å få på dagsorden i flere tiår, blant annet ved COP-møtene fra 2002 (McEachrane, 2019; Sultana, 2022b). Tekstene unngår også å drøfte om global frihandel og økonomisk konkurranse er et gode for alle, ved å påstå at det er det.

For det tredje problematiserer planene ikke at råvarer til den grønne omstillingen, samt framstilling av solceller, vindmøller og lignende, i stor grad bygger på billig arbeidskraft og naturressurser fra det globale Sør. Eller at norske klimatiltak ofte dreier seg om handlinger i andre land. For eksempel beskrives Klima- og skoginitiativet som «den største internasjonale enkelt-satsing på klimafeltet i Noreg» i *Oppfølgingsrapporten*, mål 13. Benjaminsen og Svarstad (2018) betegner initiativet som klimakolonialisme, der Norge bruker arealer og naturressurser i andre stater til å oppnå sine egne formål.

FNs bærekraftsmål og *Agenda 2030* vektlegger at global bærekraft krever en global etikk og et felles ansvar. Mange peker på at for å lykkes, må den globale ulikheten reduseres, og at dette blant annet vil kreve endring av internasjonale handelssystemer, gjeldsslette for fattige land og demokratisering av institusjoner som Verdensbanken og IMF, noe både ikke-statlige organisasjoner og G77 har krevd (Hickel, 2019, s. 881; Hickel et al. 2022; Sultana, 2022b).

Som i FNs bærekraftsmål (Hickel, 2019, s. 882) nevnes noe av dette i de analyserte tekstene, men i uforpliktende og generelle vendinger, og uten klare indikatorer og målepunkter. Det har vært flere forslag i FN om å etablere en ny økonomisk verdensordning som tar hensyn til det globale Sør. Rike land, deriblant Norge, har konsekvent stemt mot eller avholdt seg fra å stemme, mens mer enn 130 av verdens land har stemt for (McEachrane, 2019).

De analyserte planene i dette kapitlet viser at norske regjeringer og statsforvaltning hindrer at det globale ansvaret, samt den globale ulikheten og urettferdigheten, tas på alvor og drøftes i Stortinget og offentligheten. Hvis jeg var blitt spurt, ville jeg svart at det er korttenkt – og uansvarlig.

Referanser

- Benjaminsen, T. A. & Svarstad, H. (2018). REDD og norsk klimakolonialisme i Tanzania. *Internasjonal Politikk*, 76(1), 24–46. <https://doi.org/10.23865/intpol.v75.654>
- Bregnballe, A. (2005). *Når opplysning blir hindring – legfolk og fagfolk i dialog om utviklings- og miljøpolitikk* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo].
- Bregnballe, A. (2014). Marginalisering av borgernes systemutfordrende stemmer; en Foucaultinspirert studie av maktmekanismer i norsk miljøpolitikk. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 55(3), 2612–290. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2014-03-01>
- Brunsson, N. (1989). *The organization of hypocrisy. Talk, decisions and actions in organizations*. John Wiley & Sons.
- Bruntland, G. H. et al. (1987). *Vår felles framtid*. Tiden Norsk Forlag.
- Christensen, T. & Læg Reid, P. (Red.). (2001). *New public management. The transformation of ideas and practice*. Ashgate.
- Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet. (2023). *Oppfølging av berekraftsmåla i Noreg*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/oppfolging-av-berekraftsmala-i-noreg/id2996905/>
- EEA. (2023). <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>
- Farley, H. M. & Smith, Z. A. (2020). *Sustainability: If it's everything, is it nothing?* Routledge.
- ForUM, Forum for utvikling og miljø. (2021). <https://forumfor.no/nyheter/2021/b%C3%A6rekraftsuka-2021-norges-svin-p%C3%A5-skogen>
- ForUM, Forum for utvikling og miljø. (2023). <https://www.forumfor.no/nyheter/2023/norge-fikk-ikke-taletid-under-fns-hoynivauke-manglende-oppfolging-av-baerekraftsmalene>
- Gjesdal, A. M. (2021). For hvem ønsker vel å leve i huler? En utforskning av begrepet «bærekraftig utvikling» i norske stortingsdebatter (1998–2019). I M. Axelsson & B. B. Opset (Red.), *Fortellinger om bærekraftig utvikling* (s. 39–58). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215050089-2021-02>
- Gulbrandsen, T. & Handberg, Ø. (Red.). (2023). *Hvem har makt i norsk klimapolitikk?* <https://www.regjeringen.no/contentassets/20944f0c5bf14bd5b5112ae8aa08e853/no/sved/08.pdf>
- Heras-Saizarbitoria, I., Urbietta, L. & Boiral, O. (2022). Organizations' engagement with sustainable development goals: From cherry-picking to SDG-washing? *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29(2), 316–328.
- Hickel, J. & Kallis, G. (2020). Is green growth possible? *New Political Economy*, 25(4), 469–486. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>
- Hickel, J. (2019). The contradiction of the sustainable development goals: Growth versus ecology on a finite planet. *Sustainable Development*, 27(5), 873–884. <https://doi.org/10.1002/sd.1947>
- Hickel, J. (2020). Quantifying national responsibility for climate breakdown: An equality-based attribution approach for carbon dioxide emissions in excess of the planetary boundary. *The Lancet Planetary Health*, 4(9). [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(20\)30196-0](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(20)30196-0)
- Hickel, J., Dorninger, D., Wieland, H. & Suwandi, I. (2022). Imperialist appropriation in the world economy: Drain from the global South through unequal exchange,

- 1990–2015. *Global Environmental Change*, 73, 102467. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102467>
- Jacobs, M. (1999). Sustainable development as a contested concept. I A. Dobson (Red.), *Fairness and futurity: Essays on environmental sustainability and social justice*. Oxford University Press.
- Jansen, A.-I. (1989). *Makt og miljø. En studie av utforming av den statlige natur- og miljøvernpolitikken*. Universitetsforlaget.
- March, J. G. & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions*. The Free Press.
- McEachrane, M. (2019). *Does sustainable development have an elephant in the room?* <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/10/10/does-sustainable-development-have-an-elephant-in-the-room>
- Meld. St. 40 (2020–2021). *Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-40-20202021/id2862554/?ch=1>
- Norges Forskningsråd. (1996). *Bærekraftig utvikling. Panelets anbefalinger*.
- NRK. (2024). <https://www.nrk.no/urix/noreg-nekta-plass-pa-klimamote-pa-grunn-av-oljepolitikken-1.16856826>
- Pedersen, J. (2021). FNs bærekraftsmål og Norges rolle. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 56(02–03), 102–113. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2901-2021-02-03-05>
- Prop. 1 S (2023–2024). *Oppfølging av bærekraftsmåla i Noreg*. Kommunal- og distriktsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/oppfolging-av-berekraftsmala-i-noreg/id2996905/?ch=1>
- Raworth, K. (2017). *Doughnut economics: seven ways to think like a 21st-century economist*. Random House BusinessBooks.
- Reitan, M. (2001). Den nye miljøpolitikken og de etablerte institusjonene. I B. S. Tranøy & Ø. Østerud (Red.), *Den fragmenterte staten. Reform, makt og styring*. Gyldendal Akademisk.
- Richardson, K., Steffen, W., Lucht, W., Bendtsen, J., Cornell, S. E., Donges, J. F., Drüke, M., Fetzer, I., Bala, G., Von Bloh, W., Feulner, G., Fiedler, S., Gerten, D., Gleeson, T., Hoffmann, M., Huiskamp, W., Kummu, M., Mohan, C., Nogués-Bravo, D. ... Rockström, J. (2023). Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science Advances*, 9, eadh2458. <https://doi.org/10.1126/sciadv.adh2458>
- Sjåfjell & Holter. (2021). *Bærekraftnasjon eller oljenasjon? Bærekraftnasjon eller oljenasjon? – Ytring* (nrk.no), lastet ned 28.8.2024
- Statens forurensningstilsyn (SFT). (1996). *Bærekraftige lokalsamfunn. Prosjektplan*.
- Stoknes, P. E. (2020). *Grønn vekst: en sunn økonomi for det 21. århundre*. Tiden norsk forlag.
- Straume, I. S. (2005). Depoliticizing environmental politics: Sustainable development in Norway. I R. Paehlke & D. Torgerson (Red.), *Managing Leviathan II: Environmental politics and the administrative state*. Broadview Press.
- Sultana, F. (2022a). The unbearable heaviness of climate coloniality. I *Political geography*, 2022-11, Vol. 99, s. 102638, Article 102638. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1016/j.polgeo.2022.102638>
- Sultana, F. (2022b). Critical climate justice. *The Geographical journal*, 2022–03, Vol.188 (1), s. 118–124. <https://doi.org/10.1111/geoj.12417>

- Sultana, F. (2023). Whose growth in whose planetary boundaries? Decolonising planetary justice in the Anthropocene. I *Geography and Environment*. Volume 10, issue 2. <https://doi.org/10.1002/geo2.128>
- Sustainable Development Report. (2024). <https://dashboards.sdgindex.org/rankings/spillovers>
- Sæterdal, T. & Otterlei, J. B. (2023). Berekraftig utvikling som avpolitisert moteord? Ein studie av berekraft i politiske partiprogram i A. Tjønndal, A. K. Lund & M. Nilsen (Red.), *Samskapt bærekraft i norsk arbeidsliv*. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215061191-23-03>
- Vatn, A. (2021). *Bærekraftig økonomi: innsikt fra økologisk og institusjonell økonomi*. Fagbokforlaget.
- WWF. (2024). Earth Overshoot Day – WWF [<https://www.wwf.no/klima-og-energi/earth-overshoot-day>].

